

JOANNA SZERSZUNOWICZ

Uniwersytet w Białymstoku

POLLYANNA W KRAINIE FRAZEOLOGII, CZYLI O REPRODUKTACH I GRZE W ZADOWOLENIE SŁÓW KILKA

1. Wstęp

Wśród nazw własnych występują liczne jednostki o silnym osadzeniu kulturowym i bogatym potencjale konotacyjnym. Nie dziwi więc fakt, że nomina propria wchodzą w skład rozmaitych połączeń wyrazowych o różnym stopniu stałości. Wiele z nich to związki, których status nie jest określony: chociaż występują w różnych rodzajach dyskursu, brak poświadczenia leksykograficznego w słownikach frazeologicznych pozwala stwierdzić, że nie należą one do kanonu frazeologii, tj. spetryfikowanych konstrukcji tradycyjnie ujmowanych w słownikach. Takie połączenia wyrazowe zasługują na wieloaspektowe zbadanie, które pozwoli ocenić, czy nie należałoby ich wprowadzić do opracowań leksykograficznych.

Celem artykułu jest zanalizowanie kilku odtwarzalnych jednostek językowych należących do tej grupy, mianowicie frazemów, w których skład wchodzi komponent *Pollyanna* – imię bohaterki dwóch powieści dla dzieci autorstwa Eleanor Hodgeman Porter. Chociaż słowniki frazeologiczne języka polskiego nie rejestrują związków z tą nazwą, co wskazuje na ich niekanoniczny charakter, obserwacja żywego języka pozwala

stwierdzić, że występują one jako ustabilizowane w języku połączenia wyrazowe¹. Podstawę metodologiczną włączenia ich do zasobu frazeologii stanowi koncepcja reproductów, czyli jednostek odtwarzalnych².

Podjęta zostanie próba ustalenia, w skład jakich związków wchodzi imię *Pollyanna*. Zostaną one zbadane pod kątem semantyki oraz innych parametrów, na przykład nacechowania stylistycznego. Jako materiał badawczy posłużą przykłady wyekscerpowane z Narodowego Korpusu Języka Polskiego oraz fragmenty zawierające kontekstowe użycia badanych związków uzyskane za pomocą kwerendy przy wykorzystaniu narzędzia WebCorp. Analiza pozwoli na opracowanie artykułu hasłowego dla jednostek odtwarzalnych z komponentem *Pollyanna*, które mogłyby wzbogacić aktualne opracowania frazeograficzne.

2. Główne założenia koncepcji reproductów

W ostatnich dekadach obserwuje się intensywny rozwój badań frazeologicznych, jednak nadal – jak sygnalizuje Alicja Nowakowska – „nieład terminologiczny jest w tej dziedzinie większy niż w innych działach językoznawstwa”³. W pewnym stopniu wynika to z faktu istnienia wielu ujęć w obszarze badań frazeologicznych⁴. Andrzej M. Lewicki podkreśla, że nie ma „jednej frazeologii, lub, jeśli kto woli, frazeologia jest nauką wieloaspektową. Każda z odmian frazeologii zakłada inny sposób patrzenia na język i inne stawia sobie cele”⁵.

¹ Związków z komponentem *Pollyanna* nie podaje nawet słownik frazeologizmów eponimicznych; zob. M. Czeszewski, K. Foremniak, *Ludzie i miejsca w języku. Słownik frazeologizmów eponimicznych*, red. nauk. M. Bańko, Warszawa 2011.

² W. Chlebda, *Elementy frazematyki. Wprowadzenie do frazeologii nadawcy*, Łask 2003.

³ A. Nowakowska, *Świat roślin w polskiej frazeologii*, Wrocław 2005, s. 22.

⁴ J. Szerszunowicz, *Lakunarne jednostki wielowyrazowe w perspektywie międzyjęzykowej*, Białystok 2016, s. 40–46.

⁵ A.M. Lewicki, *Aparat pojęciowy frazeologii*, [w:] *Z badań nad literaturą i językiem*, red. L. Ludorowski, W. Magnuszewski, Warszawa–Poznań 1974, s. 151.

W badaniach frazeologicznych przyjmuje się rozmaite ujęcia: od wąskiego, utożsamiającego związek wyrazowy z idiomem definiowanym jako: „dwu- lub kilkuwyrazowa ustalona (stała) konstrukcja jęz[ykowa], której znaczenia nie da się wyprowadzić ze znaczeń i reguł łączenia składających się na nią wyrazów”⁶, do szerokiego, włączającego w zakres badań frazeologicznych rozmaite połączenia wyrazowe: kolokacje, idiomy, przysłowia, skrzydlate słowa i inne rodzaje ustabilizowanych w języku związków⁷.

Badacze podają różne cechy stałych połączeń wyrazowych, na przykład Rosamund Moon wymienia następujące parametry główne: leksykalizacja, stałość leksykalno-gramatyczna, znaczenie asumaryczne oraz trzy kryteria drugorzędne: ortograficzne (co najmniej dwa wyrazy), niepodzielność syntaktyczna, aspekt fonologiczny⁸. W zależności od przyjętych cech frazeologiczności niektóre jednostki są włączane lub wyłączane z badań nad stałymi połączeniami wyrazowymi: przykładowo A.M. Lewicki nie zalicza przysłów do frazeologii, podczas gdy Rosemarie Gläser włącza je do swoich analiz, traktując jako rodzaj idiomów⁹. Jak widać, obszar badań tej dziedziny nie jest precyzyjnie i jednoznacznie określony, zależy od koncepcji frazeologii przyjętej przez danego badacza, celu badań oraz innych czynników.

W świetle dotychczasowych rozważań na uwagę zasługuje postulowane przez Wojciecha Chlebdę ujęcie frazematyczne operujące jednym

⁶ *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, red. K. Polański, Wrocław–Warszawa–Kraków, s. 244. O terminie *idiom* zob. P. Zakrzewski, *W sprawie definicji idiomu*, „Folia Linguistica” 2002, nr 42, s. 19–23.

⁷ I. Szczepankowska, *Semantyka i pragmatyka językowa*, Białystok 2011, s. 40.

⁸ R. Moon, *Fixed Expressions and Idioms in English. A Corpus-Based Approach*, Oxford: 1998, s. 6–9.

⁹ Podział zaproponowany przez badaczkę obejmuje trzy następujące klasy w układzie koncentrycznym: centrum systemu frazeologicznego (nominacje), sferę przejściową (zredukowane konstrukty zdaniowe: stereotypowe porównania, wyrażenia binominalne, przysłowiowe powiedzenia, fragmenty przysłów, aluzje i fragmenty cytatów), peryferie (konstrukcje zdaniowe: przysłowia, slogany, idiomy pragmatyczne, przykazania, maksymy, cytaty); R. Gläser, *The Stylistic Potential of Phraseological Units in the Light of Genre Analysis*, [w:] *Phraseology. Theory, Analysis, and Applications*, ed. A.P. Cowie, Oxford 1998, s. 128.

kryterium konstytutywnym, którym jest odtwarzalność danej jednostki¹⁰. Badacz definiuje pojęcie *frazem* jako „względnie trwałą formę językową, która w danej sytuacji stała się – niezależnie od swych cech strukturalnych i semantycznych – przyjętym (nierazko jedynym) sposobem wyrażania danego potencjału treściowego”¹¹.

Obszar badań tak rozumianej frazeologii jest bardzo rozległy: w ujęciu W. Chlebdy w równym stopniu frazeologiczny charakter mają rozmaite typy połączeń wyrazowych, w tym: frazeologizmy klasyczne, przysłowia, hece, aforyzmy rekursywne, formuły, prawa i quasi-prawa, formuły gatunkowe, formuły etykietalne, elementarne formy folkloru, komunikaty, skrzydlate słowa, hasła i slogany, teksty użytkowe, tytuły, terminy złożone i terminologizmy, operatory metajęzykowe i metatekstowe, wyrażenia funkcyjne, wyrażenia pragmatyczne¹². W swoich nowszych pracach W. Chlebda posługuje się terminem *reprodukt*, wskazującym na odtwarzalny charakter połączeń wyrazowych¹³.

3. Onimiczne komponenty jednostek odtwarzalnych

Z powodu silnego osadzenia kulturowego i specyfiki językowej nazw własnych jednostki odtwarzalne z komponentem onimicznym stanowią

¹⁰ W. Chlebda, *Elementy frazematyki...*, op. cit.; idem, *Frazematyka*, [w:] *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Lublin 2001, s. 336. O systemowym ujęciu reproduktów zob. A. Bogusławski, *Dwujęzyczny słownik ogólny. Projekt instrukcji z komentarzami*, [w:] *Studia z polskiej leksykografii współczesnej*, red. Z. Saloni, Wrocław 1988, s. 19–65.

¹¹ Ibidem, s. 336. Zob. również E. Koziół-Chrzanowska, *Czy i jak definiować frazemy*, [w:] *Język – styl – tekst w teorii i praktyce badawczej*, red. W. Śliwiński, Kraków 2012, s. 23–38; eadem, *Frazemy, hece i reprodukty – w poszukiwaniu rozstrzygnięć terminologicznych do opisu wybranych konstrukcji wielowyrazowych*, „*Język Polski*” 2012, R. 92, z. 4, s. 249–259.

¹² W. Chlebda, *Szkice o skrzydlatych słowach. Interpretacje lingwistyczne*, Opole 2005, s. 82–83.

¹³ Zob. Ibidem, s. 160–163; idem, *Mały prywatny katalog pilnych zadań frazeologicznych*, „*Problemy Frazeologii Europejskiej*” 2007, t. 8, s. 18.

przedmiot wielu analiz, prowadzonych z wykorzystaniem rozmaitych ujęć metodologicznych¹⁴. Wśród nich liczne są prace poświęcone określonemu typowi nazw w idiomatyce¹⁵. Związki te badane są również w ujęciu kontrastywnym, translatorycznym i glottodydaktycznym¹⁶.

Stale połączenia wyrazowe zawierają nazwy własne, które należą do rozmaitych typów¹⁷. Wśród nich najliczniej reprezentowane są antroponimy, a zwłaszcza imiona (*dookoła Wojtek*), nazwiska (*gest Kozakiewicza*) i etnonimy (*Polak, Węgier, dwa bratanki, i do szabli, i do szklanki*), w dalszej kolejności pseudoantroponimy (*pięta Achillesa*) i teonimy (*piękny jak Apollo*)¹⁸. Wiele komponentów związków frazeologicznych to nazwy miejscowe: choronimy (*odkryć/odkrywać Amerykę*), ojkonimy (*I w Paryżu nie zrobią z owsa ryżu*), hydronimy (*wozić wodę do Wisły*), hodonimy (*jak na Marszałkowskiej*).

¹⁴ P. Pierini, *Opening a Pandora's Box: Proper Names in English Phraseology*, „Linguistic Online“, Bd. 36, Nr. 4, <https://bop.unibe.ch/linguistik-online/article/view/518/865> [dostęp: 28.12.2018].

¹⁵ C. Földes, *Phraseologismen mit Anthroponymen in der deutschen und ungarischen Gegenwartssprache*, [w:] *Beiträge zur Phraseologie des Ungarischen und des Deutschen*, Hrsg. R. Hessky, Budapest 1998, s. 122–154; S. Suśinskień, *Personal and Place Names in Phraseology*, „Acta humanitarica universitatis Saulensis“ 2009, t. 8, s. 320–328; J. Kubeková, *Confronto interlinguistico della fraseologia tra l'italiano, il francese, lo spagnolo e lo slovacco nel contesto fraseodidattico*, „PHRASIS. Rivista Di Studi Fraseologici E Paremiologici“ 2018, Vol. 2, <http://www.phrasis.it/rivista/index.php/rp/article/view/26> [dostęp: 12.01.2019].

¹⁶ C. Földes, *Onymische Phraseologismen als Objekt des Sprachvergleichs*, [w:] *EUROPHRAS 88. Phraséologie Contrastive*, Éd. G. Gréciano, Strasbourg 1989, s. 127–140; I. Migla, *Phraseologismen mit einem Personennamen im Deutschen, Russischen und Lettischen*, [w:] *Phraseologie – Global – Areal – Regional*, Hrsg. J. Korhonen. W. Mieder, E. Piirainen, R. Piñel, Tübingen 2010, s. 282–289, www.helsinki.fi/deutsch/europhras/ep2008.pdf [dostęp: 15.01.2019].

¹⁷ Klasyfikacja nazw własnych wchodzących w skład stałych połączeń wyrazowych na podstawie: H. Borek, *Wśród śląskich nazw*, Opole 1991, s. 16–17; B. Dereń, *Pochodne nazw własnych w słowniku i tekście*, Opole 2005, s. 18–19.

¹⁸ B. Dereń, *Pochodne nazw...*, op. cit., s. 37; J. Szerszunowicz, *On selected source domains of onomastic phraseology in a cross-linguistic perspective*, [w:] *Linguo-Cultural Competence and Phraseological Motivation*, ed. A. Pamies, D. Dobrovól'skij, Baltmannsweiler 2011, s. 81–90.

Znacznie rzadziej spotykane są komponenty zoonimiczne (*pogoda pod zdechłym Azorkiem*) i pseudozoonimiczne (*odrodzić się jak Feniks z popiołów*) oraz chrematonimiczne (*lalka Barbie*). W zasobach frazeologicznych obecne są również inne nomina propria, na przykład ideonimy (*pogoda dla bogaczy*) czy heortonimy (*wystroił się jak stróż na Boże Ciało*) czy chrematonimy (*imperium Coca-Coli*).

Onimiczne komponenty ustabilizowanych połączeń wyrazowych należące do zasobu proprialnego można podzielić również w inny sposób, mianowicie wyróżniając dwie grupy: nazwy autentyczne (*obrona Częstochowy*) oraz nazwy fikcyjne (*Piotruś Pan*). Wśród nazw fikcyjnych interesującą grupę stanowią nazwy reinterpretowane etymologicznie (*na Święty Nigdy*, *na Matki Boskiej Pieniężnej*).

Omawiane składniki pochodzą z wielu różnych domen: wiele z nich należy do wspólnego dziedzictwa kulturowego Europy, obejmującego mitologię grecką i rzymską (*koszula Dejaniry*, *nić Ariadny*), Biblię (*Judaszowy/judaszowy pocałunek*, *walka Dawida z Goliatem*), ważne wydarzenia historyczne (*przekroczyć Rubikon*, *bajońskie sumy*) i arcydzieła literatury pięknej (*czekać na Godota*, *ostatni Mohikanin*, *potiomkinowskie wsie/wioski*)¹⁹. Współcześnie źródłem nowych jednostek odtwarzalnych zawierających nazwy własne jest często szeroko rozumiana kultura masowa (*lalka Barbie*).

Wiele jednostek mających w swoim składzie nazwy z tej grupy ma charakter internacjonalizmów frazeologicznych, czyli związków o zasięgu ponadnarodowym²⁰. Należą do nich między innymi frazeologizmy pochodzące z wymienionych powyżej źródeł, na przykład związki nawiązujące do:

¹⁹ A. Oleśkiewicz, *Europa języków. Związki frazeologiczne o proveniencji biblijnej i antycznej w europejskiej wspólnotce słownikowej*, Kraków 2007; M. Puda-Blokesz, *Mitologizmy frazeologiczne w języku polskim (na materiale leksykografii XX i XXI wieku)*, Kraków 2014.

²⁰ Koncepcję *widespread idioms*, czyli analogów frazeologicznych o tożsamej strukturze i składzie leksykalnym opracowała Elisabeth Piirainen. Badaczka poświęciła im dwie obszernie monografie i liczne artykuły. E. Piirainen, *Widespread Idioms in Europe and Beyond: Toward a Lexicon of Common Figurative Units*, New York

- 1) mitologii greckiej: ang. *Achilles' heel*, bułg. *Ахилесова пета*, czes. *Achillova pata*, fr. *talon d'Achille*, hiszp. *el talón de Aquiles*, pol. *pięta Achillesa*, port. *calcanhar de Aquiles*, ros. *Ахиллесова пята*, wł. *il tallone d'Achille*;
- 2) ważnych faktów historycznych: fr. *aller à Canossa*, hiszp. *ir a Canossa*, niem. *nach Kanossa gehen*, pol. *udać się do Kanossy*, port. *ir a Canossa*, wł. *andare a Canossa*;
- 3) powszechnie znanych legend: ang. *Columbus' egg*, fiń. *Kolumbuksen muna*, fr. *oeuf de Colomb*, hiszp. *huevo de Colón*, pol. *jajo Kolumba*, niem. *das Ei des Kolumbus*, ros. *Колумбово яйцо*, wł. *uovo di Colombo*²¹

Przykłady jednostek należących do tej grupy można by mnożyć, wiele z nich analizuje w swoich monografiach E. Piirainen, która zauważa, że duża część z nich ma odpowiedniki również w językach spoza ligi europejskiej²².

Z drugiej strony stałe połączenia wyrazowe mające w swoim składzie nomina propria są również nośnikami kultury narodowej: związki te często odzwierciedlają zjawiska ważne dla członków danego etnosu i wyrażają pojęcia czy poglądy wypracowane przez dany naród²³. Stałe połączenia wyrazowe należące do tej grupy mają różną proveniencję, między innymi

2012; eadem, *Lexicon of Common Figurative Units: Widespread Idioms in Europe and Beyond*, Vol. 2, New York 2016.

²¹ Należy zaznaczyć, że w niektórych językach mogą występować nie frazeologizmy, a composita mające tożsame znaczenie i identyczną motywację. Zjawisko to ilustruje relacja zachodząca między polskim frazeologizmem *pięta Achillesowa* a obcojęzycznymi rzeczownikami założonym: niemieckim *Achillesferse* oraz szwedzkim *Akilleshül*. Mimo różnic formalnych przytoczone jednostki wykazują wysoki stopień korespondencji międzyjęzykowej. Ich ekwiwalencja uwarunkowana jest zbieżnością obrazowania, która wynika ze wspólnej motywacji.

²² E. Piirainen, *Widespread Idioms...*, op. cit., eadem, *Lexicon of Common...*, op. cit.

²³ O antroponomii w aspekcie tożsamości narodowej zob. Z. Abramowicz, *Antroponomia a tożsamość narodowa*, [w:] *Nazwy własne a społeczeństwo*, t. 1, red. nauk. R. Łobodzińska, Łask 2010, s. 129–140. O frazeologii odzwierciedlającej kulturę narodową zob. L. Zaręba, *Frazeologia antroponomiczna związana z kulturą i tradycją narodową. Polsko-francuskie i francusko-polskie studium porównawcze*, „Poradnik Językowy” 1996, z. 1, s. 30–41; idem, *Frazeologia toponomastyczna związana z kulturą i tradycją narodową*, „Poradnik Językowy” 1996, z. 2, s. 40–49.

zaczepnięto je ze znanych w danym kręgu kulturowym tekstów literackich (*Zosia Samosia*), filmów (*Nie ze mną te numery*, *Bruner!*) czy piosenek (*Nie bądź taki szybki Bill*). Mogą też nawiązywać do historii narodowej (za *króla Piasta*, *polegać jak na Zawiszy*). Jednostki te są charakterystyczne dla danego języka nie tylko z powodu oryginalnej werbalizacji treści. Wiele z nich stanowi nośniki treści właściwych danej kulturze, co poświadczają związki z komponentami *Polak*, *Polka* i odetnonimicznym przymiotnikiem *polski* (*Polak potrafi*, *Matka Polka*, *polskie piekielko*, *wojna polsko-polska*).

Analizując zasoby frazeologiczne w aspekcie kulturowym, można również wyodrębnić jednostki wyrazowe o zasięgu lokalnym. Przykładem tego rodzaju związków są zależne od regionu realizacje schematu leksykalno-formalnego POJECHAĆ DO + NAZWA NAJBLIŻSZEJ MIEJSCOWOŚCI, W KTÓREJ ZNAJDUJE SIĘ SZPITAL PSYCHIATRYCZNY_{GEN.}. Według tego modelu zostały utworzone zwroty, w skład których wchodzi rozmaite nazwy miejscowe, na przykład: *pojechać do Choroszczy/Jarostawia/Kobrynia/Świecia/Tworek/Węgorzewa*.

Warto odnotować, że w zasobie stałych połączeń wyrazowych oprócz związków mających w swoim składzie nazwy własne występują liczne połączenia z derywatami odproprjalnymi. Mogą być to różne części mowy utworzone od onimów, na przykład przymiotniki (*wiek balzakowski*, *kra-kowskim targiem*) lub rzeczowniki (*falandyzacja prawa*). Składniki te mogą być derywatami zarówno onimów bazowych, tj. nazw własnych w znaczeniu podstawowym (*mieć buzię jak brama floriańska*), jak i onimów wtórnych, czyli nazw użytych w znaczeniu przenośnym (*syzyfowe prace*).

4. Frazeotwórczy potencjał nazwy *Pollyanna* w świetle teorii reproduktów

4.1. *Pollyanna* w perspektywie kulturowej

Pollyanna Whittier to tytułowa bohaterka dwóch powieści dla dziewcząt autorstwa Amerykanki E.H. Porter (1868–1920): *Pollyanna*

(*Pollyanna: The First Glad Book*, 1913, wydanie polskie 1936) oraz *Pollyanna dorasta* (tytuł oryginału *Pollyanna Grows Up: The Second Glad Book*, 1915, wydanie polskie 1936). Kilkunastoletnia córka pastora wychowywana jest po śmierci rodziców przez ciotkę. Ojciec przekazał jej mądrość życiową, zawierającą się w słowach: „Należy we wszystkim dojrzeć jakąś dobrą stronę i cieszyć się z niej”²⁴. Mimo wielu przykrości praktykowała „grę w zadowolenie” (ang. *glad game*), a jej pozytywne nastawienie sprawiły, że była lubiana i miała wielu przyjaciół. Dzięki swojemu podejściu do życia potrafiła pomóc ludziom, którzy byli pogrążeni w smutku lub depresji.

Pollyanna to postać literacka, która zainspirowała innych twórców. W roku 1915 Catherine Chisholm Cushing napisała sztukę *Pollyanna: The Glad Girl*. Powstały również kolejne części powieści o Pollyannie, pisane przez różne autorki: Harriet Lummis Smith (*Pollyanna of the Orange Blossoms: The Third Glad Book*, *Pollyanna's Jewels: The Fourth Glad Book*, *Pollyanna the game*, *Pollyanna's Debt of Honor: The Fifth Glad Book*, *Pollyanna's Western Adventure: The Sixth Glad Book*), Elizabeth Borton (*Pollyanna in Hollywood: The Seventh Glad Book*, *Pollyanna's Castle in Mexico: The Eighth Glad Book*, *Pollyanna's Door to Happiness: The Ninth Glad Book*, *Pollyanna's Golden Horseshoe: The Tenth Glad Book*), Margaret Piper Chalmers (*Pollyanna's Protegee: The Eleventh Glad Book*), Virginia May Moffitt (*Pollyanna at Six Star Ranch: The Twelfth Glad Book*, *Pollyanna of Magic Valley: The Thirteenth Glad Book*), Elizabeth Borton (*Pollyanna and the Secret Mission: The Fourteenth Glad Book*), Colleen L. Reece (*Pollyanna Comes Home, Pollyanna Plays the Game*)²⁵.

Niezwykła popularność książek o Pollyannie sprawiła, że w Littleton, rodzinnym mieście ich autorki, w stanie New Hampshire postawiono pomnik z brązu upamiętniający autorkę powieści. Przedstawia on

²⁴ *Słownik literatury dziecięcej i młodzieżowej*, red. B. Tylicka, G. Leszczyński, Wrocław 2002, s. 306.

²⁵ Lista książek o Pollyannie (*Glad Books*), <https://en.wikipedia.org/wiki/Pollyanna> [dostęp: 12.01.2019].

uśmiechniętą Pollyannę, która rozkłada szeroko ramiona w powitalnym geście. Warto dodać, że w Stanach Zjednoczonych powstawały *Glad Clubs* [dosł. kluby zadowolenia], które miały za zadanie szerzyć ideę gry w zadowolenie wśród swoich członków.

Popularność opowieści o Pollyannie wykroczyła poza granice Stanów Zjednoczonych. Książki o jej losach były tłumaczone na wiele języków i doczekały się adaptacji filmowych. Pierwszy film amerykański nakręcono na ich podstawie w 1920 roku, jeszcze w okresie kina niemego. Reżyserem był Paul Powell, a główną rolę zagrała Mary Pickword. W 1960 do kin weszła ekranizacja opowieści o Pollyannie wyprodukowana przez wytwórnię Walta Disneya. Z kolei w 1973 BBC pokazała serial oparty na historii Pollyanny. Jej losy były również podstawą do stworzenia anime: w 1986 wytwórnia Nippon Animation wyprodukowała 51 odcinków *Ai Shougo Pollyanna Monogatari*. W roku 1989 wytwórnia Disneya wróciła do ekranizowania powieści (*Polly*). W dwudziestym pierwszym wieku powstały dwa seriale, których producentami były Carlton Television (*Polyanna*, 2003) i Sistema Brasileiro de Televisão (*As Aventuras de Poliana*, 2018).

Na kartach powieści Pollyanna wciela w życie amerykańską zasadę *Keep smiling!* [dosł. Bądź ciągle uśmiechnięty!], która opiera się na przeświadczeniu, że pogoda ducha jest bardzo ważna, a optymizm i pozytywne podejście do świata pozwalają wygrać z przeciwnościami losu i odnieść sukces. W kulturze anglosaskiej zasadę tę werbalizują liczne połączenia wyrazowe o charakterze idiomów lub sloganów (ang. *Think positive* [dosł. Myśl pozytywnie], *If you cannot say anything nice, do not say anything* [dosł. Jeśli nie możesz powiedzieć nic miłego, po prostu nic nie mów], *to look on the bright sight* [dosł. widzieć pozytywy]).

Takie nastawienie do rzeczywistości pozostaje w związku z wiarą we własne możliwości promowaną w kulturze amerykańskiej (ang. *Sky is the limit* [dosł. Niebo to granica (możliwości)], *American dream* [dosł. amerykańskie marzenie ‘wiara, że wszystko można osiągnąć, jeśli się wierzy w coś i pracuje na to’, *can-do attitude* [dosł. podejście „jestem w stanie to zrobić”]), nawet mimo niesprzyjającej sytuacji (ang. *from rags to riches*

[dosł. od gałganów do bogactw ‘od zera do milionera’, *never say die* [dosł. nigdy nie mów umieram]²⁶).

Pollyanna jest postacią wyrazistą, zawsze doszukującą się pozytywnego aspektu nawet najbardziej przygnębiającej sytuacji i jej bezgraniczny optymizm i konsekwencja w trwaniu w przyjętej postawie życiowej zaskakują czytelnika powieści. Dziewczynka należy do bohaterów charakterystycznych, niepowtarzalnych, zapadających w pamięć z powodu konsekwencji w graniu „w zadowolenie”. Znalezienie okruchu dobra i cieszenie się z tego, co ją spotyka, staje się celem – swoistą wygraną w „grze w zadowolenie”. Ważną cechą bohaterki stanowi również potrzeba podzielenia się optymizmem z osobami, którym go brakuje. Dziewczynka nie tylko sama gra, ale włącza do swojej gry innych, co ma wartość terapeutyczną – pomaga osobom, które spotyka na swojej drodze, sprawiając, że zaczynają one odczuwać zadowolenie.

4.2. Figuratywne użycie nazwy *Pollyanna*

Potencjał słowo- i frazeotwórczy nazwy *Pollyanna* wiąże się z filozofią życiową bohaterki, jej postawą i nastawieniem do ludzi. Dzięki silnemu stypizowaniu tej postaci i powszechnej znajomości powieści można przyjąć, że onim *Pollyanna* wykształcił figuratywne znaczenie ‘osoba postępująca jak Pollyanna’ nie tylko w kręgu kultury anglosaskiej, ale i poza nim.

Nazwa *Pollyanna*, imię o konotacjach kulturowych, uległa apelatywizacji, co poświadcza jej użycia przenośne w ustabilizowanym znaczeniu²⁷. W znaczeniu figuratywnym bywa zapisywana zarówno wielką, jak i małą literą. Fakt ten wskazuje na uświadamianie przez użytkowników języka własnego pochodzenia apelatywu. Apelatywny charakter omawianej

²⁶ Frazeologizm powstał w wyniku redukcji członu angielskiego przysłowia *Never say die, up man and try* [dosł. Nigdy nie mów].

²⁷ Na temat aspektów kulturowych zob. Z. Abramowicz, *Kulturowy aspekt onimizacji*, [w:] *Onimizacja i apelatywizacja*, red. Z. Abramowicz, E. Bogdanowicz, Białystok 2006, s. 23–29.

jednostki poświadcza również obecność form liczby mnogiej, co ilustruje poniższy fragment piosenki braci Georga i Iry Gershwinów zatytułowanej *But Not For Me* z roku 1930, którą wykonała w filmie *Girl Crazy* Judy Garland:

I never want to hear from any cheerful pollyannas
 who tell me fate supplies a mate/that's all bananas.
 [Nie chcę wiadomości od radosnych pollyann,
 które mówią, że los da mi partnera, to wszystko bzdury]²⁸.

Warto dodać, że imię *Pollyanna*, nazwa złożona z dwóch członów proprialnych: *Polly* i *Anna*, należy do imion rzadko nadawanych w kręgu kultury anglosaskiej, co ma znaczenie w aspekcie jej wykorzystania jako podstawy do utworzenia nowych jednostek. Imiona często nadawane, takie jak *Anna*, występują w rozmaitych tekstach i można założyć, że ich potencjał słowotwórczy byłby mniejszy niż w przypadku oryginalnej nazwy *Pollyanna*.

Pochodzenie analizowanego imienia skłania do prześledzenia, jak ujmowana jest skonwencjonalizowana metaforyka omawianej nazwy w anglojęzycznych opracowaniach leksykograficznych²⁹. *Oxford Guide to British and American Culture* zawiera następujące objaśnienie metaforycznego znaczenia nazwy *Pollyanna*: 'a girl or a woman who is always cheerful and expects good things to happen' [dziewczyna lub kobieta, która jest zawsze radosna i oczekuje, że zdarzy się coś dobrego]³⁰. Inny słownik, *Longman Dictionary of English Language and Culture*, podaje definicję obejmującą dodatkową informację, mianowicie przyczyną optymizmu i radości jest brak doświadczenia życiowego: 'a person who is always optimistic

²⁸ G. Gershwin, I. Gershwin, *But Not For Me*, <https://genius.com/George-gershwin-but-not-for-me-lyrics> [dostęp: 15.01.2018].

²⁹ Warto odnotować, że związków frazeologicznych z komponentem *Pollyanna* nie rejestrują angielskie słowniki idiomów, niektóre z nich, rejestrujące skonwencjonalizowane metafory jednowyrazowe, podają tylko samą nazwę, na przykład: *Brewer's Dictionary of Phrase and Fable*, ed. A. Room, Philadelphia 2002, s. 926

³⁰ *Oxford Guide to British and American Culture*, ed. J. Crowther, Oxford 1999, s. 418.

and cheerful, esp[ecially] when seen as having little experience of the world' [dosł. osoba, która jest zawsze optymistyczna i radosna, zwłaszcza postrzega się ją jako mającą małe doświadczenie życiowe]³¹.

Nadmierność optymizmu osoby określanej mianem *Pollyanny* sygnalizowana jest w *Cassell's Dictionary of Word and Phrase Origins*. Znajdujemy w nim następujące objaśnienie: 'the name for an (excessively) optimistic person comes from the heroine of *Pollyanna*, a novel (1913) by Eleanor Porter' [dosł. nazwa (nadmiernie) optymistycznej osoby pochodząca od imienia bohaterki powieści *Pollyanna* (1913) autorstwa Eleanor Porter]³².

Potencjalnie negatywne nacechowanie przekazuje również podany w tym opracowaniu przykład użycia omawianej nazwy: *I should not like to hold stock in company with Pollyanna as a president*. „*Collier's Magazine*” (11 June 1921) [dosł. Nie chciałbym mieć udziałów w firmie, której prezesem jest nadmierny optymista]³³. W badanym materiale polskim znajdujemy podobne użycia, których ilustracje stanowi poniższy komentarz internetowy dotyczący transferów w siatkówce:

„Ten Pan ma rację”. Matofor cieszy się z tych transferów jak jakaś Pollyanna. A co to? Nie ma już polskich siatkarek? Musi tu grać jakaś Amerykanka, co to właściwej śmietany nawet nie potrafi kupić? I jeszcze zwiedza sobie cały świat za cudze pieniądze.....;) A tak na poważnie – co nam zostało jak nie nadzieja, że może akurat ten kolejny, zagraniczny transfer sprawi, że Budowlane zakończą sezon nieco powyżej 7 miejsca? A Popowić to dałbym spokój. To był chyba w ostatnich 3 latach najjaśniejszy punkt tej drużyny³⁴.

³¹ Słownik ten podaje również informację o pochodzeniu eponimicznym definowanej nazwy: '(from the book *Pollyanna* by Eleanor Porter, whose main character is a young girl who always believes something good will happen)' [dosł. od tytułu książki Eleanor Porter *Pollyanna*, której bohaterką jest dziewczynka, która zawsze wierzy, że coś dobrego się wydarzy]. *Longman Dictionary of English Language and Culture*, ed. D. Summers, Harlow 1992, s. 1019.

³² N. Rees, *Cassell's Dictionary of Word and Phrase Origins*, London 2003, s. 199.

³³ Ibidem.

³⁴ Wypowiedź internauty na forum, http://budowlanilodz.pl/forum/-/message_boards/view_message/256501 [dostęp: 12.01.2019].

Jak już wspomniano we wstępie, choć nazwa *Pollyanna* jest używana figuratywnie na gruncie polskim, jako skonwencjonalizowana metafora nie ma poświadczenia w słownikach języka polskiego. Imienia bohaterki powieści nie zawiera również *Słownik metafor i konotacji* autorstwa Mariusza Rutkowskiego³⁵. Rejestruje je natomiast *Słownik eponimów, czyli wyrazów odmiennych* autorstwa Władysława Kopalińskiego. Opracowanie to zawiera następującą eksplikację figuratywnego użycia omawianego imienia:

Osoba, która widzi tylko jasne strony spotykających ją utrapień, opanowana głupim, ale nieodpartym optymizmem, zadowala na koniec i siebie, i innych. Od imienia tytułowej bohaterki książek dla młodzieży *Pollyanna* (1913) i *Pollyanna dorasta* (1915) autorki amerykańskiej Eleanor H. Porter (1858–1920)³⁶.

Jak widać, omawiana nazwa uległa apelatyzacji. W języku angielskim metaforyka tej jednostki wykorzystywana w różny sposób: przykładowo w południowo-wschodniej Pensylwanii imienia *Pollyanna* w funkcji onimu wtórnego używa się jako nazwy zwyczaju wręczania prezentów gwiazdkowych wylosowanej osobie, na przykład w klasie lub pracy. Z kolei w części Australii (Hunter Valley, North Coast, region Sydney) omawianego leksemu używa się jako nazwy dziewczęcej fryzury, w której włosy są spięte z przodu u góry, a z tyłu – luźno opuszczone na plecy³⁷.

Analiza zasobu korpusu COCA i danych pozyskanych za pomocą narzędzia WebCorp wykazała istnienie takich derywatów, jak: *Pollyannaish/pollyannaish*, *Pollyannish/pollyannish*, *Pollyannaism*, *Pollyana-like*. W języku polskim nazwa ta wykorzystywana jest wyłącznie do opisywania człowieka i jego zachowań. Wśród formacji słowotwórczych odnotować należy istnienie formacji *pollyanizm*, którą wykorzystano w haśle

³⁵ M. Rutkowski, *Słownik metafor i konotacji*, Olsztyn 2002.

³⁶ W. Kopaliński, *Słownik eponimów, czyli wyrazów odmiennych*, Warszawa 1996, s. 222.

³⁷ K. Richards, *Word Map. What words are used where in Australia*, Sydney 2005, s. 156.

zachęcającym do lektury książki: *Zostań przyjacielem Pollyanny, wyznawaj pollyanizm!*³⁸. W przykładzie pochodzącym z komentarza zamieszczonego na blogu Klarki Mrozek wyraz *pollyannizm* zapisano wielką literą i ujęto cudzysłów: taka grafia wskazuje na jego deproprialność i status neologizmu:

Anabell 6 sierpnia 2013

I zawsze wszelkie problemy chodzą stadami. Chyba jedynym stosunkowo mądrym rozwiązaniem jest pewna doza fatalizmu oraz wyszukanie w każdej dołującej nas sytuacji tych lepszych stron. Nazywam to stosowaniem „Pollyannizmu”, co kiedyś, gdy czytałam tę książkę uważałam za głupotę. Ale gdy się odpowiednio długo człowiek poszwenda na tym świecie i dobrze dostanie po grzbiecie, to mu się punkt widzenia zmienia³⁹.

Potencjał konotacyjny nazwy *Pollyanna* pozwala na tworzenie okazjonalizów, derywatów przydatnych w określonej sytuacji komunikacyjnej. Przykład takiego wykorzystania znajdujemy w monografii *Meaning in interaction. An introduction to pragmatics* autorstwa Jenny Thomas. Jeden z rozdziałów poświęcony teoriom grzeczności zawiera podrozdział *The Pollyanna principle* [dosł. zasada Pollyanny], w którym badaczka pisze o sposobach łagodzenia nieprzyjemnych informacji. Ostatni przykład wprowadzony jest właśnie poprzez kreatywne odwołanie do nazwy *Pollyanna* i wkomponowanie jej do wypowiedzi:

In my final example the speaker out-Pollyannnas Polyanna, by finding something positive to say about a rotten egg (but I had to look back 100 years to find it!): This is the famous “Curate’s Egg” joke, first published in the humorous magazine, “Punch”, in 1895. A young curate is having breakfast with his bishop. Bishop to Curate: I’m afraid you’ve got a bad egg, Mr Jones! Oh no, my Lord, I assure you: Parts of it are excellent!

³⁸ Strona Zespołu Szkół Ogólnokształcących Mistrzostwa Sportowego im. Marii Konopnickiej w Białymstoku, http://www.zsoms.pl/biblioteka/polecamy/rok_szkolny_20072008-40.html [dostęp: 15.01.2019].

³⁹ Blog Klarki Mrozek, <http://klarkamrozek.blogspot.com/2013/08/dzien-dobry.html> [dostęp: 15.01.2019].

[W ostatnim przykładzie nadawca jest bardziej pollyanowaty od Pollyanny, znajdując coś pozytywnego do powiedzenia o zepsutym jajku (ale musiałam cofnąć się o 100 lat, by to znaleźć): To jest słynny żart „Jajko wikarego”, opublikowany po raz pierwszy w satyrycznym czasopiśmie „Punch”, w roku 1895. Młody wikariusz je śniadanie z biskupem. Biskup mówi do wikariusza: Obawiam się, że dostał Pan zepsute jajko, panie Jones! Oh nie, zapewniam: niektóre jego kawałki są pyszne!]⁴⁰.

Twórcze wykorzystanie nazwy *Pollyana* znajdujemy w tekście zamieszczonym na blogu *Rzeźnia numer sześć*: autorka wpisu odwołuje się do dwóch aspektów optymizmu bohaterki powieści, tj. budującego i destruktywnego. Pierwszą postawę określa mianem *Pollyanna basic*, drugą za pomocą wyrażenia *Pollyanna mroczna*:

Dostrzeganie w złych rzeczach jakiejś nadziei, jakichś pozytywów, drogi wyjścia – to jedno – *Pollyanna basic*. Robienie złych rzeczy i wymyślanie sobie jakichś możliwych (mało prawdopodobnych) pozytywnych konsekwencji, podłość i agresja pod płaszczykiem jakiejś zwyrodniałej „troski” i fałszywej życzliwości – *Pollyanna mroczna*⁴¹.

W przytoczonym fragmencie na uwagę zasługuje przełamanie szablonu kolokacyjnego: można przyjąć, że za typowe można uznać połączenia *przemita/przyjazna/radosna/roześmiana/sympatyczna/urocza Pollyanna*, natomiast użycie wyrazów *basic*, angielskiego leksemu pojawiającego się w polszczyźnie przy określaniu podstawowej wersji produktu, i przymiotnika *mroczna* jest efektem przełamania konwencji stylistycznej.

Inne zaskakujące wykorzystanie nazwy *Pollyanna* znajdujemy w tytule opublikowanego w „Gazecie Wyborczej” wywiadu z Katarzyną Grocholą *Pollyanna Sienkiewicz krzepi*⁴². Użycie nazwiska *Sienkiewicz* w połączeniu

⁴⁰ J. Thomas, *Meaning in interaction. An introduction to pragmatics*, London–New York 2013, s. 166.

⁴¹ Blog *Rzeźnia numer sześć. Najpopularniejszy opiniodestrukcyjny blog w Polsce*, wpis *Mroczna Pollyanna, po trupach ku pocieszeniu*, <http://ardeeda.pl/mroczna-pollyanna-po-trupach-ku-pocieszeniu/> [dostęp: 14.01.2018].

⁴² Rozmowa Jakuba Janiszewskiego z Katarzyną Grocholą, „Gazeta Wyborcza”, 15.08.2008, http://wyborcza.pl/1,76842,5309620,Pollyanna_Sienkiewicz_krzepi.html [dostęp: 12.01.2019].

z silnie konotacyjnym w tym kontekście czasownikiem *krzepi* – pisarz tworzył ku pokrzepieniu serc – oraz żeńskim imieniem jest zabiegiem kreatywnym. Oryginalne zestawienie komponentów o dużym potencjale asocjacyjnym, które w zasadzie zupełnie do siebie nie pasują, zwraca uwagę czytelnika.

Powyższe sposoby wykorzystania nazwy potwierdzają założenie, że imię *Pollyanna* ma duży potencjał konotacyjny. Nazwa ta jest produktywna w zakresie frazeologii: przykładowo do internetowego słownika języka angielskiego *Collins Dictionary* zostało zgłoszone wyrażenie *Pollyanna hypothesis*, które oczekuje na akceptację⁴³. Objasniono je jako ‘oczekiwanie, że wszystkie nasze pragnienia i życzenia się spełnią’⁴⁴. Z powodu ponadnarodowego upowszechnienia powieści E. Porter również i w języku polskim mogą występować jednostki leksykalne i związki wyrazowe motywowane konotacjami onimu *Pollyanna*. Uzasadnione jest więc przyjęcie założenia, że w polszczyźnie nazwa ta, użyta w znaczeniu podanym w słowniku W. Kopalińskiego, może być używana w znaczeniu przenośnym jako podstawa formacji słowotwórczych i komponent jądrowy związków wyrazowych o różnym stopniu stałości i upowszechnienia: od okazjonalizmów do konstrukcji ustabilizowanych.

Przykłady leksykalnych i frazeologicznych okazjonalizmów znajdujemy w różnych gatunkach, między innymi w powieści, co ilustruje poniższy fragment, w którym pojawia się doprzymiotnikowe porównanie z komponentem *Pollyanna*:

Nasiri rozparł się w fotelu i spojrzał na nią z powątpiewaniem.

– Mianowicie?

– Przydzielono mnie do nadzoru nad tą ekipą. Ci ludzie byli zbyt dobrzy, ale zachowali się jak kowboje. Nikt nie utrzyma się długo w Langley, jeśli nie przestrzega zasad.

– To ciekawe. O ile pamiętam, sama złamałaś wiele z nich.

⁴³ *Collins Dictionary*, <https://www.collinsdictionary.com/submission/9867/POLLYANNA+HYPOTHESIS> [dostęp: 12.01.2019].

⁴⁴ Wyrażenie *Pollyanna hypothesis* jest również terminem z zakresu językoznawstwa.

– Nie – zaproponowała Ryan. – Co najwyżej możesz pamiętać durnego szefa CIA i amerykańskiego ambasadora naiwnego jak Pollyana. Mieliśmy oficjalne zezwolenie na wszystko, co robiliśmy, zwłaszcza na rzeczy, które trzymaliśmy w tajemnicy przed tamtymi dwoma. W naszej pracy dość trudno jest uniknąć wewnętrznych tarć⁴⁵.

Przytoczony urywek pochodzi z polskiego przekładu powieści Brada Thora, amerykańskiego powieściopisarza. W procesie tłumaczenia możliwe było przekalkowanie porównania *naiwny jak Pollyanna* z języka angielskiego na polski, ponieważ konotacje nazwy własnej są wystarczająco czytelne, aby znaczenie kontekstowe omawianego wyrażenia zostało właściwie zinterpretowane przez czytelników w kręgu kultury docelowej.

Inny przykład znajdujemy na profilu facebookowym Zuzi Machety. W wypowiedzi zamieszczonej na nim pojawiło się sformułowanie *dzień Pollyanny* utworzone według schematu DZIEŃ + RZECZOWNIK_{GEN.}, nawiązujące swoją budową do nazw świąt typu *Dzień Matki/Dziadka/Kobiet* oraz *Dzień św. Jana/Wszystkich Świętych* itp. Omawiane wyrażenie pojawiło się na początku wpisu, stanowiąc swoiste wprowadzenie do opowieści o Zuzi:

Dzisiaj dzień Pollyanny, ale po kolei. Zuzka, bawiąc się w swoim pokoju, zrobiła krok do tyłu, stanęła na coś, straciła równowagę i poleciała do tyłu, nabijając się na plastikowe pudło z książkami i wszystkimi szkolnymi akcesoriami. Serca nam stanęły, bo nie potrafiła się ruszyć i krzyczała, że bardzo boli ją kręgosłup. Szczęście w nieszczęściu, że tylko mocno się potłukła. Szczęście w nieszczęściu, że to pudło tam stało, bo zamortyzowało upadek, trochę „wyhamowało” Zuzię, bo inaczej wylądowałyby głową na kaloryferze. Kilka godzin później, kiedy mama dalej przeżywała pudło, upadek i całą sytuację, nasza Pollyanna powiedziała: – Nic się nie stało, naprawdę! Nawet żadnych ran nie mam i jak to dobrze, że mnie tylko „szkielecik” boli, bo mogłam połamać przecież palce. A potem wstała i kuśtykając, poszła odrabiać lekcje⁴⁶.

⁴⁵ B. Thor, *Tajny układ*, Katowice 2017.

⁴⁶ Wpis z profilu facebookowego Zuzi Machety, <https://de-de.facebook.com/zuzia.macheta.eb/photos/dzisiaj-dzie%C5%84-pollyanny-ale-po-kolei-zuzka-bawi%C4%85c-si%C4%99-w-swoim-pokoju-zrobi%C5%82a-krok/1577197722376847> [dostęp: 12.01.2019].

W dalszej części tekstu pojawia się również wyrażenie *nasza Pollyanna* użyte jako peryfrastyczne określenie Zuzi – bohaterki opowiadania. Wpis odwołuje się do wiedzy kulturowej czytelnika, który musi wiedzieć, kim była Pollyanna, aby zinterpretować właściwie jego sens.

Oprócz wspomnianych okazjonalizmów nazwa *Pollyanna* jest tworzywem połączeń wyrazowych o różnym stopniu stałości, w tym terminologizmów. Omawiając zakres badań nad frazeologią, Czesław Lachur zwraca uwagę między innymi na status terminów⁴⁷. Wiele z nich to terminy złożone, konstrukcje wielowyrazowe, nierzadko figuratywne, przypominające frazeologizmy (*czarna dziura, biały karzeł, raj podatkowy*) i w koncepcji reproduktów traktowane na równi z nimi, tj. z jednostkami wyrazowymi tradycyjnie włączanymi do badań (*piękny jak Appollo, czarna rozpacz, wyjść na czymś jak Zabłocki na mydle*).

Oprócz kwestii włączania lub wyłączenia terminów ze sfery analiz frazeologicznych wyłania się drugi problem dotyczący ich semantyki. Należy rozważyć, czy przeniesienie do języka potocznego terminu nie skutkuje zmianą jego znaczenia lub czy nie wykształciły się dwa niezależne od siebie znaczenia dla jednego połączenia wyrazowego, któremu przypisać należy dwa znaczenia: pierwsze – specjalistyczne, wąskie, w tym sensie jednostka używana jest przez naukowców danej dziedziny, drugie – niespecjalistyczne, znane ogółowi użytkowników danego języka.

Analiza zebranego materiału wykazała, że wyrażenie *zasada Pollyanny* funkcjonuje jako termin z zakresu psychologii zarówno w języku angielskim (ang. *Pollyanna principle, Pollynnatism*), jak i polskim – jako kalka z angielszczyzny (pol. *efekt/reguła/zasada/zespół Pollyanny*)⁴⁸. Jednostki te są również używane w języku potocznym w nieco innym znaczeniu. Wymienione związki realizują schemat EFEKT/METODA/REGUŁA/SYNDROM/ZASADA/ZESPÓŁ + RZECZOWNIK_{GEN.}, który jest charakterystyczny dla stylu naukowego. Przykładowo według modelu EFEKT + NAZW WŁASNA_{GEN.} utworzono takie terminy, jak: *efekt Galatei, efekt Golema, efekt Pigmaliona*⁴⁹.

⁴⁷ C. Lachur, *Zarys językoznawstwa ogólnego*, Opole 2004, s. 223.

⁴⁸ W języku angielskim używany jest również termin *positive bias*.

⁴⁹ *Efekt Pigmaliona* zwany jest również *efektem Rosenthala*.

Jako termin psychologiczny *efekt Pollyanny* w dużym uproszczeniu można zdefiniować jako pamiętanie dokładniej przyjemnych faktów niż przykrych. Mechanizm ten objaśniany jest przez Margaret W. Matlin i Davida J. Stanga w następujący sposób: w sferze podświadomości umysł wykazuje tendencję do koncentrowania się na aspektach pozytywnych, na poziomie świadomości – na negatywnych, co wynika z faktu, że umysł ludzki przetwarza pozytywne zdarzenia w bardziej precyzyjny sposób niż te, które są odbierane jako negatywne⁵⁰.

Z kolei w językoznawstwie wspomniane już wyrażenie *hipoteza Pollyanny* (ang. *Pollyana hypothesis*) oznacza uniwersalną ludzką tendencję do używania w procesie komunikacji wyrazów o pozytywnym nacechowaniu częściej i w bardziej różnorodnych kontekstach niż tych, które mają ładunek negatywny⁵¹. Przejawia się ona w wielu sytuacjach komunikacyjnych, na przykład Herbert W. Hildebrandt i Richard D. Snyder analizowali to zjawisko w korespondencji biznesowej⁵².

Analiza zawartości Narodowego Korpusu Języka Polskiego i ekscerptów zawierających imię *Pollyanna* pozyskanych za pomocą zastosowania WebCorp wykazała, że w języku polskim w różnych formach dyskursu występuje jedna jednostka, która funkcjonuje w czterech wariantach: *efekt Pollyanny*, *metoda Pollyanny*, *reguła Pollyanny*, *zasada Pollyanny*. Omawiane połączenie wyrazowe przekazuje znaczenie motywowane filozofią życiową bohaterki powieści i jej postępowaniem. Można je wyrazić w następujący sposób: ‘doszukiwanie się pozytywnych aspektów w każdej sytuacji, zalet u wszystkich itp. przy jednoczesnym ignorowaniu aspektów nieprzyjemnych, co może być źródłem problemów’. Ilustruje je zalecenie

⁵⁰ M.W. Matlin, D.J. Stang, *The Pollyanna Principle: Selectivity in Language, Memory and Thought*, Cambridge 1987, s. 260.

⁵¹ J. Boucher, C.E. Osgood, *The Pollyanna Hypothesis*, “Journal of Verbal Learning” 1996, Vol. 8, No. 1, s. 1–8.

⁵² H.W. Hildebrandt, R.D. Snyder, *The Pollyanna Hypothesis in business writing: Initial results, suggestions for research*, “Journal of Business Communication” 1981, Vol. 18, s. 5–15.

sformułowane przez użytkowniczkę forum internetowego wizaz.pl skierowane do osoby narzekającej na własny pesymizm:

Michaelova Nibylandia XI

kurde ziarnko optymizmu to i mi by się przydało... ale z taką pogodą, chorobą i kotem, który zajmuje całe łóżko (a taki jest malutki nie wiem jak on to robi 😊) to zostaje mi tylko pesymizm 😊

Pisarka

Spróbuj metody Pollyanny [sama się nią kieruje 😊] – znajdź nawet najmniejszą rzecz, która może cieszyć. To pomaga 😊⁵³

Informacje o negatywnym wpływie efektu Pollyanny znajdujemy w pracach psychologów. Pisze o nim na przykład Luigi Anolli, przybliżając istotę głupiego optymizmu i *syndromu Pollyanny*, przejawianego przez ludzi o niskim poziomie inteligencji⁵⁴. Ograniczone możliwości zrozumienia złożoności zjawisk, faktów, sytuacji itp. sprawiają, że osoby te postrzegają świat w sposób powierzchowny. To ujęcie omawianego zjawiska znajduje odzwierciedlenie w stylu popularnonaukowym i potocznym.

Przykładowo poniżej podany fragment, w którym użyto wyrażenia *efekt Pollyanny*, pochodzi z artykułu poświęconego efektom zaburzającym ludzkie życie. 😊 😊

Efekt Pollyanny Jest to bardzo pozytywny efekt. Jest to tendencja do myślenia o wszystkim w samych pozytywach, ignorowaniu efektów negatywnych, złych. Człowiek stosujący ten efekt widzi tylko pozytywne strony danej sytuacji, wypiera negatywne. Takie podejście może stać się niebezpieczne, jeśli mimo bardzo złych sytuacji, wypieramy je i umiemy je jakoś obrócić w pozytywy, np. w sytuacji przemocy domowej, kobieta tłumaczy sobie, że mimo to są tego jakieś dobre strony i wypiera fakt zła⁵⁵.

⁵³ Wizażowe społeczności, <https://wizaz.pl/forum/showthread.php?t=376500&page=144> [dostęp: 11.01.2019].

⁵⁴ L. Anolli, *Optymizm... skąd go brać i jak go nie stracić*, Poznań 2008.

⁵⁵ *Z psychologicznego punktu widzenia – psychologia w pigułce. Efekty zaburzające ludzkie życie*, <https://www.koniecswiata.org/2511/z-psychologicznego-punktu-widzenia-psychologia-w-pigulce> [dostęp: 28.12.2019].

Oprócz efektu Pollyanny w artykule scharakteryzowano również inne, mianowicie: efekt aureoli, efekt szatański, samospełniające się proroctwo, efekt Rosenthala, efekt coctail party, efekt Vogue Factor, efekt kontrastu, efekt wyświadczonej przysługi, efekt uporczywości.

Podobne objaśnienie terminu *efekt Pollyanny* znajdujemy w artykule *Efekty psychologiczne, którym nieświadomie podlegamy* Elizy Wydrych-Strzeleckiej:

Kojarzycie książkę *Pollyanna* albo *Pollyanna dorasta?* To historia o dziewczynce, którą ojciec nauczył „zabawy w radość”. Dziewczynka miała więc za zadanie w każdej sytuacji (nawet z najgorszej) znaleźć pozytywy i radość. Efekt Pollyanny polega na nieświadomej zabawie w radość. To tendencja do myślenia o rzeczach przyjemnych, poszukiwania pozytywów w każdej sytuacji oraz ignorowania przykrych i nieprzyjemnych aspektów. Ten efekt to jeden z błędów w zachowaniu i podejmowaniu decyzji. Poniekąd każdy z nas w różnych sytuacjach mu podlega, np. myślimy: „Internet nie działa, ale dzięki temu będę miała czas na przeczytanie ostatniego numeru »Glamour«”⁵⁶.

W przytoczonym objaśnieniu zwrócono uwagę na fakt, że zabawa w radość może być nieświadomiana przez osobę i z tego powodu może być źródłem jej problemów⁵⁷. Wyeksponowano również powszechność występowania efektu Pollyanny – w określonych sytuacjach w pewnym stopniu ulegają mu wszyscy.

Analiza użyc związków z komponentem *Pollyanna* wskazuje na duże znaczenie kontekstu: na podstawie konotacji onimu modelowany jest sens wyrażenia. W artykule Agnieszki Karasińskiej-Kupis zatytułowanym *Jak komunikować się lepiej?* wyrażenie *reguła Pollyanny* użyte jest w odniesieniu do sposobu budowania wypowiedzi przez nadawcę:

⁵⁶ E. Wydrych-Strzelecka, *Efekty psychologiczne, którym nieświadomie podlegamy*, <https://fashionelka.pl/5-efektow-w-psychologii-ktorym-podlegamy-ale-sobie-tego-nie-uswiadamiamy> [dostęp: 2.01.2019].

⁵⁷ W cytowanym artykule wymieniono w sumie pięć efektów. Oprócz efektu Pollyanny autorka opisuje: efekt aureoli, efekt szatański, efekt Vogue Factor, efekt Rosenthala.

Reguła Pollyanny (nie prowokuj przykrych sytuacji). Unikaj tematów przykrych dla rozmówcy lub dotyczących trudnych dla niego sytuacji. Szukaj pozytywnych aspektów lub cech w każdej sytuacji (czy osobie), a nie koncentruj się na przykrych lub nieprzyjemnych⁵⁸.

Podobnie jak w poprzednim fragmencie wyrażenie z komponentem *Pollyanna* występuje w otoczeniu podobnych konstrukcji językowych: wszystkie zawierają element apelatywny *reguła*: *reguła grzeczności*, *reguła skromności*, *reguła zgodności*, *reguła ironii*, *reguła współdziałania*, *reguła atrakcyjności treści*⁵⁹. Wybory wariantu dokonane przez autorów obu tekstów wskazują na dostosowanie formy jednostki do konwencji artykułu: pierwszy zawiera enumerację efektów, drugi opisuje reguły.

4.3. Jednostki odtwarzalne z komponentem *Pollyanna* w opisie frazeograficznym

O tym, jak interesującą grupę jednostek stanowią stałe połączenia wyrazowe z komponentami onimicznymi, świadczy między innymi fakt, że zostały zebrane w osobnym słowniku frazeologicznym zatytułowanym *Ludzie i miejsca w języku*⁶⁰. Przyjęto w nim układ haseł w porządku alfabetycznym „słowo po słowie”, zaś artykuł hasłowy składa się z następujących elementów: hasło, wariant hasła, wymowa (jeśli różni się od pisowni), definicja, kolokacje, przykłady użycia, lokalizacja źródła cytatu, informacja faktograficzna, informacja normatywna, informacja o międzynarodowych analogach frazeologicznych, informacja o rejestracji we wcześniejszych słownikach frazeologicznych, odsyłacze do innych haseł związanych znaczeniowo z danym hasłem⁶¹.

⁵⁸ A. Karasińska-Kupis, *Jak komunikować się lepiej*, <http://karasinskakupis.pl/jak-komunikowac-sie-lepiej> [dostęp: 3.01.2019].

⁵⁹ Druga część cytowanego artykułu zatytułowana *Jak formułować wypowiedzi?* również zawiera wyrażenia z komponentem *reguła*: *reguła poprawności i zrozumiałości*, *reguła kontekstu i spójności*, *reguła ekonomiczności*, *reguła ekspresywności*.

⁶⁰ M. Czeszewski, K. Foremniak, *Ludzie i miejsca...*, op. cit.

⁶¹ *Ibidem*, s. 23–29.

Mikrostruktura słownika *Ludzie i miejsca w języku* posłużyła jako podstawa do opisania związków z komponentem *Pollyanna*. Proponowany artykuł hasłowy zawiera również informację o typowym obszarze użycia przedstawianych związków. Podano w nim również informację o ograniczeniach w paradygmacie charakteryzowanych połączeń wyrazowych.

Poniższy opis uwzględnia zarówno znaczenie, w jakim związki zawierające nazwę *Pollyanna* są używane w języku potocznym, jak i znaczenia fachowe. Ujęcie semantyki tych wyrażen nie jest łatwe: jak już wcześniej wspomniano, nie są to jednostki kanoniczne i ich opis leksykograficzny wymaga wielu rozstrzygnięć. Analiza zebranych ekscerptów wykazała, że znaczenie związku jest aktualizowane w kontekście i w zależności od intencji nadawcy komunikatu użyte połączenie wyrazowe może przekazywać ocenę pozytywną lub negatywną.

Potencjał semantyczny i aksjologiczny omawianych wyrażen powinien znaleźć również odzwierciedlenie w materiale egzemplifikacyjnym, dobranym w taki sposób, aby go właściwie ilustrował. Wśród przykładów powinny znaleźć się zdania, w których jednostki te wyrażają aprobatę dla postępowania przypominającego zachowanie Pollyanny, jak i te, które zostały użyte w celu skrytykowania go.

Pollyana [ˈpɔli,ænə]

‘osoba, która widzi tylko jasne strony spotykających ją utrapień, opanowana nieodpartym optymizmem, pozytywnie oddziałuje na ludzi; osoba przejawiająca nadmierny optymizm i bagatelizuje negatywne aspekty zdarzeń, sytuacji itp., co bywa przyczyną problemów życiowych’

efekt/metoda/reguła/zasada Pollyanny *pot.* ‘dostrzeganie pozytywnych aspektów przy jednoczesnym ignorowaniu negatywnych; doszukiwanie się czegoś dobrego w każdej, nawet tragicznej sytuacji’

efekt/reguła/zasada Pollyanny

psych. ‘dokładniejsze zapamiętywanie przyjemnych faktów niż przykrych’

hipoteza Pollyanny

język. ‘uniwersalna tendencja do używania wyrazów o nacechowaniu pozytywnym częściej i w sposób bardziej zróżnicowany niż tych, które są zabarwione negatywnie’

syndrom/zespół Pollyanny

psych. ‘nadmierny lub ślepy optymizm’

Wyłącznie forma liczby pojedynczej

Wartościowanie: zależne od kontekstu (od pozytywnego, opisującego postawę pozytywną do negatywnej, eksponującej tzw. głupi optymizm prowadzący do problemów życiowych)

Typowy obszar występowania: teksty popularnonaukowe, komentarze internetowe, rozmowy

Zob. (anielski) efekt halo, efekt aureoli, efekt nimbu, efekt Galaktei

PRZYKŁADY

Ewa Sidor

Nauczycielka Edukacji Początkowej (wczesnoszkolnej i przedszkolnej) i edukatorka seksualna w jednej osobie (absolwentka Wydz. Pedagogicznego Uniwersytetu Warszawskiego). Na co dzień pracująca w VIII Ogrodzie Jordanowskim oraz jednym z warszawskich przedszkoli i zespole szkół (szkoła podstawowa z oddziałami gimnazjalnymi i liceum). Instruktorka Związku Harcerstwa Polskiego. Absolwentka klasy fortepianu w Szkole Muzycznej I stopnia w Warszawie.

W codziennej pracy kieruję się zasadą Pollyanny: w każdej sytuacji należy szukać pozytywnej strony. Entuzjazm, radość i mnóstwo zachwyków, to moje znaki rozpoznawcze. W pracy wychowawczej priorytetem są dla mnie bezpieczeństwo i godność człowieka. Uwielbiam pasję łączyć z pracą, by ta stawała się pasją.

(Z opisu Rady Pedagogicznej VIII Ogrodu Jordanowskiego w Warszawie, <http://www.oj8.edu.pl/index.php/o-nas/rada-pedagogiczna/58-rada-pedagogiczna> [dostęp: 14.01.2019])

Czy pozytywne myślenie zawsze jest dobre?

Niekoniecznie. Należy uważać, żeby nie popadać w skrajności, tak jak Pollyanna – bohaterka książki dla dzieci. Dziewczynka szukała pozytywów w absolutnie każdym wydarzeniu, więc gdy na urodziny chciała dostać lalkę, a przez przypadek dostała kule ortopedyczne,

uznała, że ma ogromne szczęście, bo nie musi ich używać. Może się to wydawać urocze, jednak ludzie, którzy nagminnie stosują się do reguły Pollyanny są infantylni i nie potrafią poważnie podchodzić do życia, odrzucając wszystkie niemiłe zdarzenia.

(K. Myszkorowska, *Jak pozytywne myślenie wpływa na życie?*, 7 lipca 2016, Psychologia i Styl życia, https://www.poradniowo.pl/article/34/jak_pozytywne_myslenie_wplywa_na_zycie [dostęp: 10.01.2019])

POCHODZENIE

Eponim *Pollyanna* pochodzi od imienia bohaterki dwóch powieści dla dziewcząt autorstwa amerykańskiej pisarki Eleanor Porter (*Pollyanna*, *Pollyanna dorasta*). Termin *efekt Pollyanny* z zakresu psychologii wprowadzili Margaret W. Matlin i David J. Stang, natomiast w badaniach językoznawczych po raz pierwszy wyrażenia *hipoteza Pollyanny* użyli Jerry Boucher i Charles E. Osgood.

Pollyana, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Pollyanna>

OBCOJĘZYCZNE ANALOGI

ang. Polyanna principle, *czes.* Pollyannin princip, *fr.* le principe de Polyanna, *hiszp.* la síndrome de Pollyanna, *niem.* das Pollyanna-Prinzip, *port.* la síndrome de Poliana, *ros.* принцип Поллианны, *wł.* la sindrome di Pollyanna

Ważną częścią proponowanego artykułu hasłowego są międzyjęzykowe analogi: powyższe zestawienie pokazuje, że w kilku przypadkach mimo dużego podobieństwa leksykalnego różnią się one strukturalnie. Stopień przyswojenia onimu także nie jest identyczny we wszystkich językach: w portugalskim mamy do czynienia z asymiliacją graficzną, w polskim i rosyjskim – nazwa występuje z końcówkami fleksyjnymi. Zważywszy na zjawisko transferu negatywnego, można przyjąć, że zachodzi prawdopodobieństwo kalkowania wyrażen z komponentem *Pollyanna* przez uczących się języków obcych, co może prowadzić do posługiwania się przez nich ich błędnymi formami utworzonymi na wzór rodzimych jednostek.

5. Wnioski

Dzięki wyrazistości postaci Pollyanny z powieści E.H. Porter i poczytności obu książek imię bohaterki wykształciło znaczenie figuratywne nie tylko w języku angielskim, ale również i w innych językach, w tym w polszczyźnie. Jako onim wtórny nazwa *Pollyanna* może być używana samodzielnie, jako jednowyrazowa skonwencjonalizowana metafora, oraz w konstrukcjach tworzonych doraźnie w celu opisania postawy i zachowań typowych dla dziewczynki opisywanej przez amerykańską powieściopisarkę.

Komponent *Pollyanna* został wykorzystany przez psychologów, którzy posłużyli się nim przy tworzeniu terminu z zakresu badań nad mechanizmami zapamiętywania. Językoznawcy wkomponowali go w określenie tendencji do częstszego i bardziej zróżnicowanego posługiwania się wyrazami o zabarwieniu pozytywnym niż negatywnym. Z kolei w tekstach popularnonaukowych i potocznych wyrażenia z tym składnikiem funkcjonują jako stałe połączenia wyrazowe, których znaczenie i wartościowanie aktualizowane są w danym kontekście.

Podsumowując, należy podkreślić, że przeprowadzona analiza związków wyrazowych zawierających omawianą nazwę skłania do zaliczenia ich do zasobu jednostek odtwarzalnych współczesnej polszczyzny. Połączenia wyrazowe z komponentem *Pollyanna* są to związki o dużej przydatności komunikacyjnej, które powinny podlegać kodyfikacji. Włączeniu ich do zasobu jednostek objętych opisem leksykograficznym sprzyja koncepcja reproductów, według której należą one do szeroko rozumianej frazeologii.

LITERATURA

- Abramowicz Z., *Kulturowy aspekt onimizacji*, [w:] *Onimizacja i apelatywizacja*, red. Z. Abramowicz, E. Bogdanowicz, Białystok 2006, s. 23–29.
- Abramowicz Z., *Antroponimia a tożsamość narodowa*, [w:] *Nazwy własne a społeczeństwo*, t. 1, red. nauk. R. Łobodzińska, Łask 2010, s. 129–140.
- Anolli L., *Optymizm... skąd go brać i jak go nie stracić*, Poznań 2008.

- Bogusławski A., *Dwujęzyczny słownik ogólny. Projekt instrukcji z komentarzami*, [w:] *Studia z polskiej leksykografii współczesnej*, red. Z. Saloni, Wrocław 1988, s. 19–65.
- Borek H., *Wśród śląskich nazw*, Opole 1991.
- Boucher J., Osgood C.E., *The Pollyanna Hypothesis*, “Journal of Verbal Learning” 1996, Vol. 8, No. 1, s. 1–8.
- Brewer’s Dictionary of Phrase and Fable*, ed. A. Room, Philadelphia 2002.
- Chlebda W., *Frazematyka*, [w:] *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Lublin 2001.
- Chlebda W., *Elementy frazeatyki. Wprowadzenie do frazeologii nadawcy*, Łask 2003.
- Chlebda W., *Szkice o skrzydlatych słowach. Interpretacje lingwistyczne*, Opole 2005.
- Chlebda W., *Mały prywatny katalog pilnych zadań frazeologicznych*, „Problemy Frazeologii Europejskiej” 2007, t. 8.
- Collins Dictionary*, <https://www.collinsdictionary.com/submission/9867/POL-LYANNA+HYPOTHESIS>.
- Czeszewski M., Foremniak K., *Ludzie i miejsca w języku. Słownik frazeologizmów eponimicznych*, red. nauk. M. Bańko, Warszawa 2011.
- Dereń B., *Pochodne nazw własnych w słowniku i tekście*, Opole 2005.
- Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, red. K. Polański, Wrocław–Warszawa–Kraków 2003.
- Földes C., *Onymische Phraseologismen als Objekt des Sprachvergleichs*, [w:] *EUROPHRAS 88. Phraséologie Contrastive*, Éd. G. Gréciano, Strasbourg 1989, s. 127–140.
- Földes C., *Phraseologismen mit Anthroponymen in der deutschen und ungarischen Gegenwartssprache*, [w:] *Beiträge zur Phraseologie des Ungarischen und des Deutschen*, Hrsg. R. Hessky, Budapest 1998, s. 122–154.
- Gershwin G., Gershwin I., *But Not For Me*, <https://genius.com/George-gershwin-but-not-for-me-lyrics>.
- Gläser R., *The Stylistic Potential of Phraseological Units in the Light of Genre Analysis*, [w:] *Phraseology. Theory, Analysis, and Applications*, ed. A.P. Cowie, Oxford 1998.
- Hildebrandt H.W., Snyder R.D., *The Pollyanna Hypothesis in business writing: Initial results, suggestions for research*, “Journal of Business Communication” 1981, Vol. 18, s. 5–15.
- Karasińska-Kupis A., *Jak komunikować się lepiej*, <http://karasinskakupis.pl/jak-komunikowac-sie-lepiej>.
- Kopaliński W., *Słownik eponimów, czyli wyrazów odmiennych*, Warszawa 1996.

- Kozioł-Chrzanowska E., *Czy i jak definiować frazemy*, [w:] *Język – styl – tekst w teorii i praktyce badawczej*, red. W. Śliwiński, Kraków 2012, s. 23–38.
- Kozioł-Chrzanowska E., *Frazemy, hece i reprodukty – w poszukiwaniu rozstrzygnięć terminologicznych do opisu wybranych konstrukcji wielowyrazowych*, „*Język Polski*” 2012, R. 92, z. 4, s. 249–259.
- Kubeková J., *Confronto interlinguistico della fraseologia tra l’italiano, il francese, lo spagnolo e lo slovacco nel contesto fraseodidattico*, „*PHRASIS. Rivista Di Studi Fraseologici E Paremiologici*” 2018, Vol. 2, <http://www.phrasis.it/rivista/index.php/rp/article/view/26>.
- Lachur C., *Zarys językoznawstwa ogólnego*, Opole 2004.
- Lewicki A.M., *Aparat pojęciowy frazeologii*, [w:] *Z badań nad literaturą i językiem*, red. L. Ludorowski, W. Magnuszewski, Warszawa–Poznań 1974.
- Longman Dictionary of English Language and Culture*, ed. D. Summers, Harlow 1992.
- Matlin M.W., Stang D.J., *The Pollyanna Principle: Selectivity in Language, Memory and Thought*, Cambridge 1987.
- Migla I., *Phraseologismen mit einem Personennamen im Deutschen, Russischen und Lettischen*, [w:] *Phraseologie – Global – Areal – Regional*, Hrsg. J. Korhonen. W. Mieder, E. Piirainen, R. Piñel, Tübingen 2010, s. 282–289, www.helsinki.fi/deutsch/europhras/ep2008.pdf.
- Moon R., *Fixed Expressions and Idioms in English. A Corpus-Based Approach*, Oxford 1998.
- Myszkorowska K., *Jak pozytywne myślenie wpływa na życie?*, 7 lipca 2016, *Psychologia i Styl życia*, https://www.poradniowo.pl/article/34/jak_pozytywne_myslenie_wplywa_na_zycie.
- Nowakowska A., *Świat roślin w polskiej frazeologii*, Wrocław 2005.
- Oleśkiewicz A., *Europa języków. Związki frazeologiczne o proveniencji biblijnej i antycznej w europejskiej wspólnocie słownikowej*, Kraków 2007.
- Oxford Guide to British and American Culture*, ed. J. Crowther, Oxford 1999.
- Pierini P., *Opening a Pandora’s Box: Proper Names in English Phraseology*, „*Linguistic Online*”, Bd. 36., Nr. 4., <https://bop.unibe.ch/linguistik-online/article/view/518/865>.
- Piirainen E., *Widespread Idioms in Europe and Beyond: Toward a Lexicon of Common Figurative Units*, New York 2012.
- Piirainen E., *Lexicon of Common Figurative Units: Widespread Idioms in Europe and Beyond*, Vol. 2, New York 2016.
- Puda-Blokesz M., *Mitologizmy frazeologiczne w języku polskim (na materiale leksykografii XX i XXI wieku)*, Kraków 2014.

- Rees N., *Cassell's Dictionary of Word and Phrase Origins*, London 2003.
- Richards K., *Word Map. What words are used where in Australia*, Sydney 2005.
- Rutkowski M., *Słownik metafor i konotacji*, Olsztyn 2002.
- Słownik literatury dziecięcej i młodzieżowej*, red. B. Tylicka, G. Leszczyński, Wrocław 2002.
- Sušinskienė S., *Personal and Place Names in Phraseology*, "Acta humanitarica universitatis Saulensis" 2009, t. 8, s. 320–328.
- Szczepankowska I., *Semantyka i pragmatyka językowa*, Białystok 2011.
- Szerszunowicz J., *Lakunarne jednostki wielowyrazowe w perspektywie międzyjęzykowej*, Białystok 2016.
- Szerszunowicz J., *On selected source domains of onomastic phraseology in a cross-linguistic perspective*, [w:] *Linguo-Cultural Competence and Phraseological Motivation*, ed. A. Pamies, D. Dobrovol'skij, Baltmannsweiler 2011, s. 81–90.
- Thomas J., *Meaning in interaction. An introduction to pragmatics*, London–New York 2013.
- Thor B., *Tajny układ*, Katowice 2017.
- Wydrych-Strzelecka E., *Efekty psychologiczne, którym nieświadomie podlegamy*, <https://fashionelka.pl/5-efektow-w-psychologii-ktorym-podlegamy-ale-sobie-tego-nie-uswiadamiemy>.
- Zakrzewski P., *W sprawie definicji idiomu*, „Folia Linguistica” 2002, nr 42, s. 19–23.
- Zaręba L., *Frazeologia antroponimiczna związana z kulturą i tradycją narodową. Polsko-francuskie i francusko-polskie studium porównawcze*, „Poradnik Językowy” 1996, z. 1, s. 30–41.
- Zaręba L., *Frazeologia toponomastyczna związana z kulturą i tradycją narodową*, „Poradnik Językowy” 1996, z. 2, s. 40–49.
- Z opisu Rady Pedagogicznej VIII Ogrodu Jordanowskiego w Warszawie, <http://www.oj8.edu.pl/index.php/o-nas/rada-pedagogiczna/58-rada-pedagogiczna>.
- <http://ardeeda.pl/mroczna-pollyanna-po-trupach-ku-pocieszeniu>.
- http://budowlanilodz.pl/forum/-/message_boards/view_message/256501.
- <http://klarkamrozek.blogspot.com/2013/08/dzien-dobry.html>.
- http://www.zsoms.pl/biblioteka/polecamy/rok_szkolny_20072008-40.html.
- http://wyborcza.pl/1,76842,5309620,Pollyanna_Sienkiewicz_krzepi.html.
- <https://de-de.facebook.com/zuzia.macheta.eb/photos/dzisiaj-dzie%C5%84-pollyanny-ale-po-koleizuzka-bawi%C4%85c-si%C4%99-w-swoim-pokoju-zrobi%C5%82a-krok/1577197722376847>.
- <https://en.wikipedia.org/wiki/Pollyanna>.

<https://wizaz.pl/forum/showthread.php?t=376500&page=144>.

<https://www.koniecswiata.org/2511/z-psychologicznego-punktu-widzenia-psychologia-w-pigulce>.

SUMMARY

Pollyanna in the land of phraseology, i.e. some remarks on reproducible units and the glad game

The paper aims to discuss Polish fixed expressions which contain the onym *Pollyanna* from the perspective of reproducibility. Polish phraseological dictionaries do not include any institutionalized constructions with this proper name, even though an analysis of the contents of *Narodowy korpus języka polskiego* [National corpus of the Polish language] and excerpts retrieved by WebCorp show that such units are used in various texts. The onym is terms in two disciplines: psychology (*efekt Pollyanny*, *syndrom Pollyanny*, *zespół Pollyanny*) and linguistics (*hipoteza Pollyanny*) expression which can be qualified as quasi-terms used in non-professional texts: *efekt/reguła/zasada Pollyanny*. They tend to be used in press articles on psychology and various comments expressed in the informal variety, for instance, on the Internet. Therefore, it is postulated that Polish phraseological dictionaries should include these units. The inclusion of the expressions in question is justified by their reproducibility, frequency and functionality in the process of communication.

Keywords: phraseological unit, phraseme, monolingual lexicography, onymic constituent, reproducibility.

Słowa kluczowe: związek frazeologiczny, frazem, leksykografia jednojęzyczna, komponent onimiczny, odtwarzalność.